

ΝΙΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Ο ΝΙΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ (αυτοπροσωπογραφία), όπως εΐταν όταν έγραφε το «Σκέλεθρα» (1924).

Ο ΝΙΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ γεννήθηκε στη Λευκωσία το 1884. Ο πατέρας του, ο Κωστής Νικολαΐδης, κατάγονταν από τη Βάσα και ήταν βιοπαλαιστής. Η μητέρα του ανήκε σε μικροαστικό νοικοκυρόσπιτο της Λευκωσίας.

Πολύ μικρός, σε ηλικία 7-8 χρόνων, έμεινε ορφανός μαζί με μιάν αδελφή, μικρότερή του. Τα παιδιά τὰ πήρε κοντά της μιὰ θεία τους. Ούτε όμως οι γονείς τους άφησαν περιουσία ούτε ή θεία τους φαίνεται να εύπορούσε. Στις σχολικές διακοπές ο μικρός Νίκος εργαζόταν. Έξ' άλλου δεν φοίτησε πολύ καιρό στο σχολείο όπου, καθώς διηγόταν ο ίδιος αργότερα, ήταν κακός μαθητής και έμενε κανονικά διειτής γιατί από όλο τὸ προπαρασκευασμένο σιτηρέσιό της σοφίας που είχε κριθεί άπραϊτήτο να διοχετεύεται, με έτήσιες δόσεις, μέσα στὸν εγκέφαλο του μαθητή κατά την διάρκεια της φοίτησής του στο δημοτικό. Ο Νίκος είχε διαλέξει μόνο τις ιστορίες και άπόρριψε όλα τὰ άλλα, ακόμα και την ὀρθογραφία που ήτανε, κατά την αντίληψη τῶν παιδαγωγῶν τῆς ἐποχῆς εκείνης — και μερικών παιδαγωγῶν τῆς δικῆς μας ἐποχῆς — τὸ βασικό ἐφόδιο που χρειάζεται ένας νέος για να προκόψει στη ζωή του. "Αν δεχτούμε αὐτή την άποψη, πρέπει να βγάλουμε τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Νικολαΐδης στάθηκε ανεπρόκοπος, γιατί δεν έμαθε ποτέ του ὀρθογραφία. Πήγε λοιπὸν στο σχολείο ὡς την τετάρτη τάξη του δημοτικού. "Απὸ κει και πέρα μορφώθηκε μόνος του διαβάζοντας διαβάζοντας με πάθος.

Μικρὸ παιδί γύρευε δουλειά και μπήκε κατά πρώτο εργατῆς στο εργαστήρι ενός βιβλιοδέτη. Τῆνε διάλεξε μόνος του αὐτή την τέχνη με την κρυφή ἐλπίδα να διαβάσει τὰ βιβλία που ἔδλεπε στιβαγμένα στους πάγκους του εργαστηρίου ὅπως ένα πεινασμένο παιδί θὰ διάλεγε να εργασθεῖ σ' ένα φούρνο με την κρυφή ἐλπίδα να καταβροχθίζει όλα τὰ ψωμιά. "Ομως ὁ βιβλιοδέτης είχε διαφορετικὴν αντίληψη τῆς πραγματικότητας και

τὸν άπόλυσε γρήγορα τὸν περιέργων αὐτὸν εργατῆ που κρυφοχασμερούσε προσηλωμένος πιὸ πολύ στο περιεχόμενο τῶν βιβλίων παρὰ στο καλὸ τους ράφιμο.

Τούτη ἡ ἐπαφή με την πραγματικότητα δεν ἔκοψε τὰ φτερά του ἀλλόκοτου παιδιοῦ που κοίταζε γύρω του κι ἀναζητούσε τὸ δρόμο πρὸς τὸν εαυτό του. Πῆγε λοιπὸν μαθητευόμενος σ' έναν άγιογράφο, διδάχθηκε τὰ στοιχεῖα τῆς τεχνικῆς — ὅσα είχε να του μεταδώσει ὁ ἀγαθὸς δάσκαλος — και σε ἡλικία 15 χρόνων τότε βρισκόμυε να γυρίζει τὸ νησί, χωριὰ και μοναστήρια, να ζωγραφίζει εἰκόνες και να μαθαίνει, ἀπὸ ἄμεση ἐπαφή με τὸς ἀνθρώπους την πραγματικὴ ζωή, κι ἀπὸ τὸ στόμα του λαοῦ ὅλα εκείνα τὰ ζωντανὰ στοιχεῖα του λόγου — τὸ λεξιλόγιο, τις παροιμίες, τῆς θυμοσοφία — ἀπὸ τὰ ὁποῖα θὰ ἀντλήσει αργότερα ὁ δημιουργὸς λογοτέχνης τὸν ἐκφραστικό του πλοῦτο. "Η περίοδος εκείνη τῆς ζωῆς του, που την ἀναπόλυσε αργότερα σα μιάν εὐτυχισμένη ἐποχή, ἄφησε μέσα του γνώσεις και ἀναμνήσεις και ἐμπειρίες που διαφαίνονται σε πολλές πλευρές του ἔργου του. Είναι ὁ μόχθος και οἱ ἔγνοιες τῶν ἀνθρώπων τῆς γῆς, ἡ ὀρθὴ τοποθέτησή τους μέσα στη φύση που περιβάλλει κυρίαρχα τὴν ζωή τους, είναι ακόμα ἡ κατανόηση τῆς ἀτμόσφαιρας του μοναστηριοῦ, με τὰ γραφικὰ στοιχεῖα τῆς ἀλλά και με τὰ νεκρὰ στοιχεῖα τῆς, με τὴ γλώσσα τῶν συναξαριῶν και τῆ Βυζαντινῆ γραφή, που θὰ τὰ μετουσιώσει σαν σύνολο για να μὲς παρουσιάσει, ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια ἐπεξεργασίας, τὸ ἐξαιρετο ἔργο τέχνης που είναι τὸ Βιβλίο του Μοναχοῦ.

Τὸ 1907 φεύγει για τὴν Ἀθήνα ὅπου γίνεται πολύ σύντομα δεχτὸς στους φιλολογικούς κύκλους τῆς ἐποχῆς. Πρέπει να είχε ἐξαιρετικὴ προσωπικότητα αὐτὸς ὁ νέος τῶν 23 χρόνων που ἔφτασε μιὰ μέρα ἀπὸ τὸ νησί του και δίχως να ἔχει δώσει ακόμα ἔργο ἄξιο λόγου, δίχως να ἔχει καν να ἐπιδείξει τίτλους, γίνεται δεχτὸς στο σπίτι του Παλαμά και κάνει παρέα με ἀνθρώπους σαν τὸ Χρηστομάνο και τὸ Γιαννόπουλο. Τὸ 1908 κίολας γράφει γι' αὐτὸν σ' ένα σημειωμὰ του ὁ Τίμος Δεπάστας:

» ἕνα παιδί, ἕνα παιδί μεγάλο στην ψυχῆ, » μεγάλο στο μυαλό, και προπαντὸς μεγάλο » λο στην καρδιά. "Ηρτε για να σπουδάσει » στο Πολυτεχνείο... ἐνεθουσίασε και ἐνε- » θουσίασθη. Δεν ὑπάρχει Ἀθηναῖος που » να μὴν τὸν ἀγαπᾶνε και να μὴν ἐζήλεψε » τὸ αἰώνιο χαμόγελό του και την αἰώνια » του χαρά».

Για λίγο καιρό ἀκολούθησε μαθήματα ζωγραφικῆς στο Πολυτεχνείο Ἀθηνῶν. "Ομως και στη ζωγραφικὴ — που στάθηκε κατόπιν τὸ κύριο βιοποριστικό ἐπάγγελμα του — παραιτὰ γρήγορα τὸ θρανίο του μαθητῆ για να τραβήξει τὸ δρόμο του μοναχὸς του μελετώντας τὰ μεγάλα πρότυπα στα Μουσεία και στις Πινακοθήκες τῆς Εὐρώπης.

Πρωτοδοκίμασε να γράφει, ὅπως ήτανε φυσικό κείνη την ἐποχή, πεζὰ ρωμαντικά στην καθαρεύουσα. Στα 1905, ὅταν βρισκονταν ακόμα στην Κύπρο, ἔστειλε μιὰ πρόζα του που δημοσιεύτηκε στο «Ἀπ' ὅλα δι' ὅλους» του Γαβριηλίδη. "Ομως ὅταν πήγε στην Ἀθήνα πήρε γρήγορα θέση ανάμεσα στους ὀπαδοῦς τῆς δημοτικῆς, που την ἔγραφε με θαυμαστὴ ἄνεση και τέχνη.

"Ητανε τότε ἡ ἐποχή που ὕστερα ἀπὸ τις πρώτες σποραδικές προσχωρήσεις στο κῆρυγμα του Ψυχάρη και την ταραχὴ και την ἀντεπίθεση που προκάλεσε τὸ κῆρυγμα ἐκεί-

νο ἀπὸ την πλευρὰ τῶν ὀπαδῶν τῆς καθαρεύουσας, οἱ λογοτέχνες και οἱ στοχαστές, ὅσοι είχαν προοδευτικὲς ἀντιλήψεις, πύκνωναν τις τάξεις τους και συσπειρώνονταν γύρω σε πρωτοποριακὰ περιοδικὰ σαν τὴν Τέχνη, τὸν Διόνυσο και κατόπιν, τὸν Νουμὰ. Τὸ πνευματικό κλίμα στην Ἑλλάδα συγκλονίζονταν ἀπὸ ἐνθουσιασμούς, ἀκρότητες και ἀντιστάσεις μιᾶς ἐντασης που δύσκολα θὰ μπορούσαμε να την ἀντιληφθοῦμε σήμερα παρ' ὅλο που τὸ γλωσσικό ζήτημα, ἀφοῦ πέρασε πολλὰ στάδια, παραμένει ἀνοιχτό. Γύρω στα 1900-1910 ἡ δημοτικὴ, με την ἡγετικὴ μορφή του Παλαμά, είχε κυριαρχήσει στην ποίηση. "Οχι ὅμως ακόμα στὸν πεζὸ λόγο. Πεζογράφοι με κύρος και ἀξία, δάσκαλοι του ὕφους για κείνη την ἐποχή, ζοῦν και γράφουν στην καθαρεύουσα. "Ο Βικέλας, ὁ μεγάλος Παπαδιαμάντης, ὁ Κονδυλάκης, για να ἀναφέρουμε μερικά ὀνόματα. "Ο Ξενόπουλος που θὰ ἐξελιχθεῖ με περίσκεψη πρὸς τὴ δημοτικὴ, ἔγραφε ακόμα στην καθαρεύουσα τότε.

Τοποθετημένη λοιπὸν μέσα σε κείνο τὸ κλίμα, ἡ προσχώρηση του Νικολαΐδη δείχνει πόσο σωστὰ προσανατολίσθηκε ὁ νεαρὸς ἐπαρχιώτης ἀρχάριος πεζογράφος μόλις βρέθηκε σε ἐπαφή με τὸ πνευματικό κέντρο.

"Αρχισε να δημοσιεύει διηγήματα και μικρές πρόζες σε περιοδικὰ τῆς Ἀθῆνας και τῆς Ἀλεξάνδρειας. Σε περιοδικὰ τῆς Κύπρου θὰ δημοσιεύσει αργότερα.

Για να σχηματίσουμε σωστὴ γνώμη για την ἀξία του διηγηματογραφικοῦ ἔργου του Νικολαΐδη και τῆς θέσης του μέσα στη σύγχρονη γραμματεία μας πρέπει να ἀνατρέξουμε πάλι στο κλίμα τῆς ἐποχῆς του. Στα τελευταία χρόνια του περασμένου αἰῶνα ἡ πεζογραφία μας δεν ἔχει ακόμα ξεπεράσει τὸ στάδιο τῆς ἠθογραφίας. "Η ἠθογραφία, που κυριάρχησε για πολύ καιρό κάτω ἀπὸ την ἐπίδραση του λαμπροῦ λαογραφικοῦ ἔργου του Πολίτη, ἀφοῦ ἐξάντλησε τὸν περιορισμένο κύκλο τῶν δυνατοτήτων τῆς βρισκείται σε στασιμότητα. Νέα πνευματικὰ ρεύματα που ἔρχονται ἀπὸ τῆ Δύση ἀρχίζουν να φέρνουν μιὰ γόνιμη ἀναταραχὴ σ' αὐτὴ τὴ στασιμότητα, σ' αὐτὴ την ἀνία, γιατί ἀνταποκρίνονται πρὸς τὸ ἀστικό και τὸ μικροαστικό πνεῦμα που διαμορφώνεται σαν συνέπεια τῆς βαθμιαίας ἀλλαγῆς στις οικονομικὲς και τις κοινωνικὲς συνθήκες. "Ο Παπαδιαμάντης μεταφράζει Ντοστογιέβσκι. "Ο Καμπούρογλου μεταφράζει Ζολά. "Ο Χατζόπουλος μεταφράζει Γκαίτε και Γκέγιερσταμ. Οἱ μεταφράσεις ξένων πεζογράφων κυριαρχοῦν μέσα στα πρωτοποριακὰ περιοδικὰ. Τὸ Ἑλληνικὸ διήγημα παρουσιάζει την ἀμφιταλάντευση που χαρακτηρίζει συνήθως τις μεταβατικὲς ἐποχές. Οἱ πιὸ ἀξιόλογοι ἐκπρόσωποί του, ὁ Βικέλας, ὁ Καρκαβίτσας, ὁ Κονδυλάκης, ὁ Παρορίτης, ὁ Κώστας Θεοτόκης, ἀρχίζουν να δέχονται — και ἐκφράζονται σε κάποιο βαθμὸ — τις νέες ἐπιδράσεις ὅμως κρατοῦν ακόμα ἄφθονα ἠθογραφικὰ στοιχεῖα.

Είναι μέσα σ' αὐτὸ τὸ κλίμα που ἐμφανίστηκαν ὁ Βουτυράς και ὁ Νικολαΐδης με τὰ πρώτα διηγήματα που ξεκόβουν ἀποφασιστικά ἀπὸ τὴν ἠθογραφία και ἀφομοιώνουν τὸ καινούργιο πνεῦμα.

"Ως τὰ 1919 ὁ Νικολαΐδης ἔχει σαν τόπο διαμονῆς του τὴν Ἀθήνα. Ἀλλὰ ταξιδεύει πολύ, γυρίζει τὸν κόσμο, μελετὰ, ζωγραφίζει και γράφει. Είναι ένας πολυταξιδεμένος χαρούμενος ἀλήτης με την καλὴ ἐννοια, τὴν ἐννοια που ἔβαλαν στὸν χαρακτηρισμόν αὐτό, και σε κείνη την ἐποχή, κορυφαῖοι σαν